

Uus raamat Eesti kliima kohta

VILLU LÜKK

Kas vanasti oli ikka taevas sinisem, rohi rohelisem, lumi paksem, talved karmimad ja suved palavamad, selgitab vast peagi ilmuv raamat Eesti kliimast sajandite jooksul.

Aimduse muutustest meie kandi ilmastikus peaks andma kohe-kohe ilmuv kaalukas (ikkagi 639 lehekülge!) monograafia "Eesti kliima minevikus ja tänapäeval", mille autorid on kolm klimatoloogi: Andres Tarand, Jaak Jaagus ning allakirjutanu. Väljaandjaks Tartu ülikooli kirjastus.

Mida raamatust leida?

Idee koostada arhiivmaterjalide ja kroonikate põhjal Eesti kohta pikk kliimaandmete aegrida küpses Andres Tarandil neli aastakümnet tagasi. Kui kliima soojenemine muutus palavaks palaks ka poliitikuile ja leiti raha, hakkas nimetatud teemaga (andmete kogumisega jne) tegelema juba suurem grupp inimesi.

Materjali oli tõesti palju, nii et juba lisa peaks kujunema heaks allikaks tulevastele uuri-

Pärsti vallas Viljandimaal tegi 2004. aasta 15. juunil ajalugu tornaado – meil nii harva esinev ilmanähtus.

jatele. (Miski ei anna tööle suu-remat kaalu, kui lisa. Nii olevat märkinud juba Herodotos.)

Kõigepealt antakse ülevaade kliimat kujundavaist teguritest.

Seejärel tuleb pikk osa, kus võib lugeda, mis juhtus sajandite kestel nii Maarjamaal kui ka naaberaladel. Ajaliselt katab vaatlusalune andmestik aastaid 1020–2010 paraku reegli järgi: mida kaugem aeg, seda hõredam ja ebamäärasem on andmestik.

Näiteks aastast 1020 saame teada vaid seda, et Euroopas olid väga karmid pakased, teekäijad külmusid surnuks. Aastal

1727 oli talv karm, samas suvi nii palav, et Harju-Jaanis küpsesid melonid. 1811. aasta kuumalaine ajal mõõtis K. E. von Baer Tartus oma kraadiklaasiga 35,4 °C! (Võrdluseks: kehtiv rekord on 35,6 kraadi.)

Tollastes ajalehtedes kirjeldati väga värvikalt nii atmosfääris nähtut (tuulispasad, äike, virralised jne) kui ka maa sees toimunut (maavärinad, maalihked).

Nüüd on võimalik saada aimu, millised olid talvetemperatuurid alates ülikaugest 1322. aastast. Kuidas? Teave pärineb nn kaudseist allikaist: sadamate jääolude andmeist, posti- ja kau-

baveo teateist, ajalehtedest. Umbes nagu Jaapanis kirsside õitsemise algus, nii iseloomustavad kevade saabumist meil jäämineku ajad merel ja jõgedel. Fenoloogilised andmed, näiteks rukkilõikuse kuupäevad, näitavad jällegi suviseid ilmaolusid.

Väga väärtuslikeks osutusid instrumentaalsed ilmavaatlused, millega Eesti alal alustati juba XVIII sajandil. Raamatus on nimestik paljudest amatöörmeteoroloogidest (Parrot, Baer jt). Paldiski kohtufoogti Carl Kaliki väga täpsed vaatlused kestsid järjepanu 51 aastat! Muide, selle vaatlusrea pikkuse on üle-

tanud praegu Türi lähedal elav ilmahuviline Leo Rehela.

Nüüdiskliima peatükist leiab lugeja andmeid aastaist 1966–2010, nii ilmajaamade keskmisi kui ka äärmuslikke näitajaid. Vaid üks näide: Vilsandil oli kõige tormisem 1989. aasta 51 tormipäevaga, väga vaikselt oli aga 1986 (vaid 13 päeva).

Kuues peatükk

Tavalugejale peaks vast kõige huvipakkuvam olema kuues peatükk, mis käsitleb erakordsete loodusnähtuste (tornaadod, tugevad tuisud, tormid, äike, rahe, uputused, maavärinad jne) esinemist meie mail, seda nii ilmajaamade kui ka ajaleheartiklite andmeil XVIII sajandist kuni aastani 1940.

Tuulispaskade kirjeldusi oli lehtedes ilmunud sadu, samuti olid populaarsed pikse- ja rahe-tormide kirjeldused.

Suurim meedias kirjeldatud raheteradest mõõdeti näiteks 26. juulil 1936. aastal Saaremaal Laimjalas. "Urrugaani" ajal sadas seal kanamuna kuni rusika suurusid raheteri, suurima kaal olevat ületanud poolt kilogrammi.

AIN KALLIS